

Riigikohtu arvamus¹ halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse avalikkus) eelnõu (574 SE) kohta

KrMS § 11 lg 1¹ osas ei täpsusta eelnõu ega seletuskiri, millises vormis teeb kohus otsuse kohtuistungil veebilehel ülekandmisest. Kui ülekande tegemist taotleb keegi menetlusosalistest, tuleb taotlus lahendada määrusega. KrMS § 385 p 20 järgi selline määrus vaidlustatav ei ole. Kui kohus otsustab ülekande tegemise omal algatusel, on võimalik see otsustada ja menetlusosalistele teatavaks teha nt maakohus kohtu alla andmisel (KrMS § 263), ringkonnakohtus asja arutamisele määramisel (KrMS § 329) või Riigikohtu kutses suulisele istungile (KrMS § 352 lg 3). Kaks esimesena nimetatud otsustust tehakse määruse vormis, mis ei ole samuti edasi kaevatavad (KrMS § 385 p-d 16 ja 25). Praktikas võib kaebeõiguse olemasolu tekitada vaidlusi, kuna otsesõnu pole sätestatud, et selline otsustus oleks osa kohtu alla andmisel või asja arutamisele määramisest. Iseenesest ei peaks avaliku kohtuistungil ülekandmise kohta tehtud otsustus olema vaidlustatav.

Palume seadusandjal pöörata tähelepanu ka videoistungite salvestamise keelu (KrMS § 13 lg 4) tagamisele, kuna keelu rikkumine on lihtsalt teostatav. KarS § 331⁵ või KrMS § 267 alusel vähemalt eelduslikult sellist rikkumist sanktsioneerida ei saa.

KrMS § 160⁵ kohaselt eeldatakse ajakirjanduslikul eesmärgil toimikuga tutvumise puhul õigustatud huvi, kuid loodavast normist ei selgu, kas ajakirjaniku eeldatav õiguslik huvi õigustab juurdepääsu ka eriliiki isikuandmetele (nt andmetele tunnistajate ja kannatanute tervise, seksuaalelu jm kohta). Kuigi loodava normi teise löike kohaselt ei tutvustata kolmandale isikule juurdepääsupiiranguga kaetud teavet, ei välista see säte nendele andmete juurdepääsu ülekaaluka õigustatud huvi korral. Samuti jääb loodava normi pinnalt arusaamatuks, kas teatud juhul võib ka ajakirjanduse esindajalt nõuda õigustatud huvi tõendamist. Sellele viitab seletuskirjas sisalduv järgmine lause (eelkõige sõna „alati“): „Isikustatud kohtuotsuse saamiseks õigustatud huvi eelnev tõendamine meediaorganisatsiooni poolt ei ole alati põhjendatud.“

Eelnõust ega seletuskirjast ei selgu sedagi, kuidas toimub kohtutoimiku tutvustamine ajakirjanikule, kui asja on arutatud kinnises menetluses. Praktikas ei märgistata sel puhul toimikus olevaid dokumente ükshaaval juurdepääsupiiranguga, kuid pole enesestmõistetav, et kohtuliku arutamise kinnisus katab automaatselt kõik menetlusedokumentid juurdepääsupiiranguga. Seega tuleb läbi mõelda, kas sellises olukorras a) selekteerib kohtuametnik igal konkreetsel juhul enne toimiku tutvustamist selles kaetava/mittekaetava teabe, b) ajakirjanikule tutvustatakse kogu kohtutoimikut, kuna tema õigustatud huvi eeldatakse ja toimikul juurdepääsupiirang puudub või c) loetakse kogu toimik juurdepääsupiiranguga kaetuks (sest menetlus on kuulutatud kinniseks nt lapse huvide kaitsmiseks). Viimane variant tundub olevat loodava normi teise löike kohaselt välistatud.

Lisaks, sageli menetletakse tundlikke asju (seksuaalkuriteod, lastega seotud kriminaalasjad) lihtmenetluses, kus pole otsest vajadust menetlus eraldi kinniseks kuulutada, sest tavaliselt ei satu neid keegi vaatama. Seega ei jää ka süsteemi märget, et asi oleks tundlik. Seadusandja peab läbi mõtlema, kas sellises olukorras antakse ajakirjanikule KrMS § 160⁵ lg 1 alusel toimik tutvumiseks või peab kohtuametnik siiski iga kord, kui ajakirjanik soovib mõne kohtutoimikuga tutvuda, kontrollima üle kogu toimiku sisu ja selekteerima tutvustatava teabe.

---

¹ Riigikohtu arvamus ei väljenda Riigikohtu siduvat seisukohta. Riigikohus kujundab siduvaid seisukohti ainult kohtuasjade menetlemisel.

KrMS § 408¹ lg 2¹ tekstis viitab sõna „avaldatavas“ justkui sellele, et taotlus oma nime asendamiseks tähemärkidega ja isikut tuvastada võimaldavate andmete välja jätmiseks kohtuotsusest tuleb esitada isikul enne otsuse tegemist. Muudetava paragrahvi lõiget 5 siiski ei täiendata, mistõttu saab vastava taotluse esitada üldjuhul pärast õigeksmõistmise jõustumist (seda kinnitab ka seletuskiri, rääkides avalikustamise lõpetamisest). Nii oleks õigem kasutada seaduse tekstis sõna „avaldatud“.

Seadustikku lisatav KrMS § 426 lg 5 on erinorm KrMS § 408¹ lg 1 suhtes ning võiks kaaluda, kas ka üldnormis teha viide sellele erandile. Seeläbi oleks kõik avalikustamisega seotud reeglid koondatud ühte paragrahvi, mis peaks välistama erinormi ekslikult n-ö kahe silma vahele jäämise.

Eelnõus asendatakse läbivalt sõnad „kohtu veebilehel“ sõnadega „Riigi Teatajas“. Seejuures tuleks seadusandjal üle vaadata aspekt, et kehtivates menetlusseadustikes kasutatakse „kohtu veebileht“ kahes tähenduses: 1) I, II astme kohtute ja 2) Riigikohtu tähenduses. Näiteks avaldatakse menetlustaotluste tulemus ja Riigikohtu lahend Riigikohtu veebilehel (KrMS § 360 lg 4 teine lause ja analoogselt TsMS, HKMS, VtMS). Eelnõu KrMS § 408¹ lg 1¹ (ja teiste seadustike) täienduse kohaselt avalikustatakse ka Riigikohtu lahendid Riigi Teataja veebilehel. Siinkohal tekib vastuolu erisätte ja üldsätte vahel. Praegune eelnõu viib Riigikohtu veebi sisuliselt Riigi Teatajasse, st eemaldab erisätted. Näiteks KrMS 12. ptk 3 jagu suunab kasutama 10. ja 11. peatüki üldsätteid, kui erisätted puuduvad.

Kohtuistungi toimumise aja avaldamine kohtu veebilehel. Praegu on see üldsäte, mida saavad kasutada kõik kohtuastmed, st ka Riigikohus avaldab oma veebilehel kõnealused andmed. Eelnõuga asendatakse kohtu veebileht Riigi Teataja lehega, st seadusse ei jää võimalust, et Riigikohus avaldab need andmed ka Riigikohtu veebilehel. Vt lahendi avaldamise kohta kirjutatud „kohtu veebilehe“ kahte erinevat tähendust.

Eelnõus kasutatakse läbisegi sõnu „avaldatakse“ ja „avalikustatakse“. Kui neil sõnadel tehakse sisuliselt vahet, tuleks seletuskirjas see lahti seletada.

Kaasamiskirjas palutakse mh ettepanekuid, mis on eelnõu reguleerimisalasse jäävates küsimustes jäänud eelnõu koostamise etapis käsitlemata. Sellega seoses juhime tähelepanu eelnõu seletuskirja lisaks olevale märkuste ja ettepanekute tabelile (Riigikohtu märkused nr 15, 17, 21, 22, 26, 28).